

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 930.2:94(477)

DOI: 10.24144/2523-4498.1(44).2021.232542

ПОНЯТТЯ «ДОКУМЕНТ» В ІСТОРИЧНОМУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ

Ковальська Леся Андріївна

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри інформаційних систем управління,

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця

E-mail: dreamlife.lesya@gmail.com

Researcher ID: <https://www.researchgate.net/profile/Lesia-Kovalska-2>

<https://orcid.org/0000-0002-1579-7708>

У статті розглянуто поняття документ в історичному документознавстві. Встановлено, що розвиток суспільства та диференціація суспільних процесів зумовила збільшення масиву документів, внесла корективи у його формальні і видові особливості та типи матеріальних носіїв тощо. Виникла потреба організації зберігання і впорядкування наявних документальних масивів, вироблення ефективних механізмів опрацювання і використання документів. Всі ці чинники спричинили наукову рефлексію і появу новітніх напрямів документознавства і історичного документознавства. Підтверджено, що у різних галузях науки документно-інформаційного циклу вживаними є сьогодні різні визначення поняття документ. Наявність власної терміносистеми, тобто слів або словосполучень, що висловлюють характерні поняття з певної галузі науки, визначає специфіку окремої науки. Так, майже в кожній галузі знання є одна або декілька версій його розуміння відповідно до специфіки тих об'єктів, яким надається статус документа. Воно розуміється по-різному в інформатиці, бібліотеко-, бібліографо-, архіво-, музеєзнавстві. Окремо трактується поняття документ у спеціальних галузях діяльності (бібліотечній, музейній, архівній справі та бібліографії). Звідси його багатозначність, яка ускладнює наукове спілкування та взаєморозуміння між спеціалістами документно-комунікаційної сфери, але zarazом породжує дискусію та розвиток нового бачення об'єктно-предметної складової. Розглядаючи перехід інформації від документа до джерела, варто використовувати поняття документальні джерела інформації як сукупність документів наукового, виробничого, навчального, довідкового та науково-популярного характеру, призначених як для загального читання, так і для предметно-проблемного аналізу з метою пошуку необхідних даних. Поняття «документ» відображає ознаки реально існуючих предметів, слугуючи об'єктом практичної діяльності створення, збору, аналітико-синтетичної обробки, збереження, пошуку, поширення та використання документної інформації в суспільстві. Визначення поняття «документ» є головним завданням теоретичного й історичного документознавства. У процесі розвитку значення і зміст поняття документ зазнавало змін. Результатом цього є наявність різних дефініцій, що розширюють змістове наповнення терміну, або зосереджують увагу на окремому його виді.

Ключові слова: документ, документознавство, архів, архівознавство, джерелознавство, документально-інформаційний ресурс.

Постановка проблеми дослідження. Накоплення відомостей у процесі розвитку суспільства та необхідність їх збереження сприяло вдосконаленню систем акумулювання і використання інформації у документованому вигляді, актуалізувало питання сталого її зберігання і передачі наступним поколінням. Зафіксована на матеріальному носіїв інформація отримує статус документної, в чому полягає дихотомічна сутність двох термінів – «інформація» і «документ». Документована інформація набуває нових якостей та визначає основні заходи збереження та користування. До таких належать просторово-часові властивості документованої інформації. Матеріальний носій із закованою інформацією поширюється не тільки в просторі, але і в часі. Функцію передачі інформації документ виконує у процесі його «життя», а часова функція проявляється за умови сприймання суб'єктом інформації у певний момент часу. У реальному світі об'єкти, отримувачі інформації, розділені простором. Тим самим простежується необхідність поєднання просторових і часових

характеристик документованої інформації, а подолання простору потребує часу. Документна комунікація є однією з провідних підсистем соціальної комунікації, що найбільш повно і точно передає інформацію, зафіксовану в документах. Документні комунікаційні канали, які з'явилися за певних обставин і технічних можливостей, у процесі розвитку суспільства постійно модернізуються (нові технічні засоби, матеріальні носії, знакові системи, нові способи запису і відтворення інформації). На сьогодні актуальним є процес розвитку електронної комунікації, який зумовлює модернізацію документної комунікації, сприяє їх взаємозалежному існуванню і розвитку в майбутньому як головних підсистем соціальної комунікації. У комунікаційному процесі незмінним залишається поняття документ, стала категорія та явище конкретного технічного і технологічного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвиток історичного документознавства тісно пов'язаний з вивченням дефініції документ. Як і поняття

інформація, поняття документ не має єдиного визначення. Незмінним є об'єктна сутність документа у будь-якому дослідженні в межах історичного документознавства. Теоретичною основою вивчення документа в межах історичного документознавства є роботи українських, радянських і зарубіжних дослідників. Зокрема роботи вітчизняної дослідниці В. Бездрабко, яка актуалізує питання термінології історичного документознавства і вивчення документів минулого. С. Кулешов виділяє процес розвитку документів та документації. Г. Швецова-Водка відмітила, що кожен документ це джерело інформації, і бути джерелом його основна функція. Радянські дослідники М. Варшавчик, К. Мітяєв, К. Рудельсон виокремили теоретичну складову документознавчого напрямку і зробили спробу показати джерелознавчу вагомість історичного документа. Серед закордонних дослідників варто зазначити думку Є. Плешкевича, який бачить використання поняття «документ» в джерелознавчому значенні. Комплексний підхід до вивчення поняття документ з різних думок документознавців сприяє його узагальненню в історичному документознавстві, обґрунтуванню змістової складової й історичної вагомості. Актуальність статті зумовлює міждисциплінарність та розгляд змістового наповнення поняття документ у суміжних галузях науки, об'єктом дослідження яких виступає документ.

Мета статті полягає у з'ясуванні змістового навантаження поняття «документ» в історичному документознавстві, визначенні його ролі у формуванні соціально-історичної реальності.

Виклад основного матеріалу. Важливість розгляду термінів у розвитку окремого напрямку науки обумовлена її теоретичним оформленням та інституалізацією. Так, В. Бездрабко зауважує, що поняття термінології є основною складовою теорії науки, динамічною частиною лексики, що реагує на виклики практики. Дискусія про визначення змісту документознавчої й інших пограничних термінологій, значення, обсягу їх окремих одиниць, зумовлює цікаві і неоднозначні дослідження у зазначеній галузі. Автор доводить важливість колективної наукової творчості для спільного знаходження істини, прориву за межі замкненого кола термінологічних проблем, який гарантує інший етап еволюції науки [Бездрабко, 2009].

Важливим завданням історичного документознавства є з'ясування етапності й еволюції методів фіксації інформації, технологій створення носія, форми, змісту інформаційного повідомлення. Феномен перетворення повідомлення в документ обумовили низка соціальних причин й особливі умови функціонування суспільства. Зміна інформаційних потреб суспільства, соціальних і технологічних умов зумовлює різні наслідки. Технологізація інформаційного процесу привела до зменшення актуальності рукописних повідомлень-документів. Звідси актуальність вивчення специфіки документа. У цьому напрямі Є. Плешкевич вважає, що дослідження генези документа є одним з головних завдань науки про документ [Плешкевич, 2010].

Взаємопроникнення дисциплін про документ сприяло виникненню багатьох галузей знань. Серед

них, документознавець В. Бездрабко, виокремлює історичне документознавство, що виникло в лоні загального документознавства під впливом вивчення не сучасних документів, а документів «з історією» та середовище їхнього походження й побутування [Бездрабко, 2009]. Об'єктно-предметна сфера історичного документознавства перегукується з його подібними джерелознавством, архівознавством та іншими спеціальними історичними дисциплінами. Варто наголосити, що історичне документознавство має тісні зв'язки з архівознавством, історією діловодства, археографією та іншими, орієнтованими на вивчення закономірностей утворення й розвитку документів як джерел історичної інформації, обстеження чинників їх виникнення, розроблення класифікації, дослідження змісту та визначення функційних зобов'язань й історичної ролі в житті соціуму.

Варто брати до уваги найперші спроби подати дефініцію документ. Зокрема, наведені визначення «документ», уведені в науку П. Отле, розкривають їх зміст, матеріальну основу, значимість тощо. Серед них, трактування поняття документ як:

– будь-яке джерело інформації, передавання людської думки, знань незалежно від того, чи втілене воно в матеріально фіксованій формі, або є провідником / передавачем інформації в часі, охоплює як матеріальні об'єкти – носії інформації, так і радіо-, телепередачі, театральні постановки;

– матеріальні об'єкти із зафіксованою на них інформацією, підібрані людиною з метою створення колекції, до яких входять як предмети, створені людиною, так і природні, технічні предмети, що зберігаються в музеях;

– матеріальні об'єкти, створені людиною спеціально для фіксації, зберігання й відтворення інформації з метою її передачі в просторі й часі, незалежно від способу фіксації, так звані «написані» документи, тобто зафіксовані знаками письма, образотворчі, фонозаписи, фільми тощо [Бездрабко, 2008].

У розрізненні об'єктно-предметної сфери слушною є думка С. Кулешова. Об'єктом історичного документознавства автор вважає процес розвитку документів та документації. А предметом – виявлення особливостей, тенденцій і закономірностей розвитку документів і документації, окреслення основних етапів цього процесу на підставі документознавчих розвідок і результатів досліджень у дисциплінах, що вивчають окремі характеристики історичних документів [Кулешов, 1998].

На думку В. Бездрабко, істориків у проблемі з'ясування статусу історичного документознавства цікавило питання зв'язків між документознавством і джерелознавством, визначення меж, кордонів між ними, установлення їх об'єктно-предметних кордонів. Комплексність підходів історичного документознавства зумовили стан невизначеності й складностей у обґрунтуванні дослідницького об'єкта, що спровокувало конфлікт наукових інтересів і заперечення можливості розглядати історичне документознавство як окрему дисципліну. Нині поява нових спеціальних напрямів документознавства умотивувала популярність вивчення генези докумен-

тальних форм фіксації інформації, їх типово-видового розмаїття, етапності розвитку документа й ускладнення документальної комунікації, властивостей змісту і атрибутивності форм, умов створення й функціонування документа [Бездрабко, 2017, с. 6–7].

Документознавство об'єктивно сприяє формуванню джерельної бази історичних досліджень та має з джерелознавством об'єктно-предметну спільність. Джерелознавство досліджує теорію, методику й техніку історичних джерел, вивчає форму документа, структуру й властивості документованої інформації в історичному розвитку. Синергія цих двох методологічних позицій дає можливість обґрунтування теоретичної позиції такої складової загального документознавства як історичне документознавство, яке досліджує історію службових документів, процеси їх створення, формування систем документації та їхнє функціонування. У багатьох працях К. Мітяєв наголошував на історичній спрямованості документознавчої теорії. Зокрема підкреслював, що документ це результат усвідомленого фіксування / документування інформації про явища об'єктивної дійсності й різними способами в цілях надійної передачі цієї інформації в часі та просторі, за обов'язкової ідентифікації відображеного мовою слова [Мітяєв, 1964, с. 121].

Значення терміну «документ», у вузькому трактуванні, зводиться до ділового паперу, письмового свідчення або історичного джерела. Так само, під документами розуміють письмові свідчення, які відповідають установленим вимогам засвідчення, підтверджують факти, права, обов'язки й слугують їх доказу (наприклад, перепустки, дипломи, договори, свідчення).

Окрему змістову складову у поняття документ вкладає К. Рудельсон. Автор наголошує, що як явище матеріальної дійсності, будь-який предмет є джерелом інформації й навіть історичним джерелом, історичною пам'яткою. Проте поняття «джерело інформації» й «історичне джерело», які не є ідентичними, за своїм змістом ширше ніж поняття «документ». У культурології документ це будь-який створений людиною матеріальний об'єкт, у якому уречевилася людська думка, це матеріальний об'єкт «другої природи» (аркуш паперу, книга, колесо, макет) [Рудельсон, 1973].

Утім розвиток наукового напрямку історичне документознавство відбувався в теоретичній площині появи та функціонування документа в теперішньому часі. Радянські вчені розглядали документознавство як науку, що розробляє проблематику сучасної документації. А принцип історизму в ньому виправдували лише наявністю тематичних завдань у сфері створення та використання документа, необхідністю окреслення перспектив та тенденцій розвитку об'єктів дослідження.

Спорідненість об'єктно-предметного поля документознавства (дослідження процесу розвитку документів та документації) з іншими суміжними науковими напрямами, зокрема з дипломатикою спричиняють їх взаємну методологічну інтеграцію і з подальшою актуалізацією історичної проблематики документа. Дипломатика вивчає акти як історичне джерело, а документознавство орієнтоване переважно

на вироблення рекомендацій із документування управління. В окремих працях розглянуто питання і аспекти функціонування документа, історичний розвиток форм, реквізитів тощо.

Історичні аспекти документа як інформаційного явища соціально-історичної реальності набувають актуальності у нинішньому науковому дискурсі навколо феномену документа. Так, С. Кулешов виокремлює історичне документознавство в один із розділів загального документознавства. При цьому він зауважує, що фундаментальних досліджень з цієї проблематики в сучасному документознавстві немає [Кулешов, 2000, с. 57]. Документознавство, на його думку, досліджує сучасні документи не пріоритетно, а переважно (виходячи не з пріоритетності завдань, а з традиційності вибору тематики). Цим пояснюється дискусія щодо хронологічної ретроспекції історичного документознавства, яка не може обмежувати дослідження зародження, первісних видів, історичних форм та головних етапів еволюції документа. В історичному документознавстві поява перших форм фіксування інформації є нижньою хронологічною межею вивчення документа, а верхньою виступає сьогодення хронікально зафіксоване документами [Кулешов, 2000, с. 60].

Обґрунтовуючи принцип історизму в документознавстві А. Сокова визначила основні методологічні напрями конкретно-історичного аналізу документа в межах дисципліни історичне документознавство. На думку автора, історичне документознавство за об'єктом і методами дослідження найбільш споріднене з історичним джерелознавством. Це зумовлено завданням документознавства щодо підвищення якості сучасних документів для виконання ними основної соціальної функції бути в подальшому історичним джерелом. Обидва наукові напрями ставлять за мету з'ясувати спонукальні мотиви створення документа, розробити їх історичну класифікацію, визначити зміст їх функцій і соціально-історичної ролі. Така спорідненість цих двох напрямів вимагає застосування джерелознавчого підходу до наукового розроблення критеріїв укладання переліків документів зі строками їх зберігання та номенклатур справ, проведення експертизи цінності, при конструюванні й стандартизації характеристик документа в розрахунок на можливість його наступного архівного зберігання й використання як джерела інформації. Історичні аспекти уніфікації форм управлінських документів і систем документації є найбільш поширеними в історичному документознавстві [Кулешов, 2000, с. 61].

Основні ознаки документа визначила Н. Кушнаренко:

- наявність семантики змісту, тобто документ є носієм думки, що передається знаками; сукупність послідовно розміщених знаків, які передають зміст документа (повідомлення), є його обов'язковою ознакою;

- стабільна матеріальна (речова) форма документа мусить забезпечити йому довготривале зберігання й надати можливість багаторазового використання та переміщення інформації в просторі й часі;

- за ознакою призначеність для використання в соціальній комунікації статус документа мають лише

ті об'єкти, які первинно призначені для збереження та передачі інформації в просторі й часі, а отже, документи є носіями інформації, спеціально створені людиною для забезпечення певних комунікаційних цілей;

- завершеність повідомлення, тобто документ не може бути повноцінним через фрагментарне незавершене повідомлення [Кушнарченко, 2004].

Із залученням історико-документознавчої й джерелознавчої методології відбувається термінологічна синергія суміжних понять «джерело» і «документ». Погоджуючись з думками фахівців у галузі документознавства щодо використання поняття «документ» в джерелознавчому значенні, Є. Плешкевич пропонує застосовувати цей термін до історичних джерел [Плешкевич, 2005]. Документ, що виник в результаті функціонування державних, громадських, комерційних установ, В. Бездрабко пов'язує з поняттям «документальне джерело», яке виступає одним із видів писемних історичних джерел. Основними характеристиками документального джерела є діловий стиль написання, усталені формальні ознаки, офіційні характеристики, але з різним інформаційним наповненням. До них фахівчиня відносить такі типи документації як законодавчі акти, організаційно-розпорядчі документи і звіти установ, службове листування. А також, акти, довідки, судово-слідчі, дипломатичні, військові документи тощо.

Складні зв'язки історичного документознавства з іншими напрямками спричинені спорідненим предметом дослідження – історичним документом. Як стверджує Н. Зинов'єва, документ є об'єктом дослідження таких дисциплін: історіографія, джерелознавство, текстологія, палеографія, сфрагістика та археографія [Зинов'єва, 2011]. С. Кулешов до суміжних наук документознавства відносить також мовознавство, теорію і практику менеджменту, правознавство, історичне джерелознавство, технологію справочинства, інформатику, інформологію, теорію комунікацій, теорію науково-інформаційної діяльності, історію справочинства, дипломатику, філігранологію, сфрагістику, палеографію, кодикологію [Кулешов, 2000].

Будь-який документ може стати джерелом інформації про минуле, з огляду на невизначеність у розмежуванні часу на минуле і сучасне. Для документальних систем є критерій, що дозволяє розмежувати час, коли документ перестає виконувати основну функцію, задля якої створений. Таке відокремлення документа від архівного документа надає йому статус історичного джерела. За певних обставин деякі документи набувають значення історичного джерела з моменту створення (унікальні, особливо цінні документи). Архіви зберігають документи як джерела, що мають властивості історичного джерела. На думку М. Варшавчика спеціально історичні джерела не створюються, а з'являються в реальному житті у зв'язку з потребами людей для виконання певних функцій. Із залученням у науково-історичний дискурс такі документи стають історичними джерелами. Так документне джерело проживає два життя, дві функції, дві форми – джерельну і джерельну.

У прикладному застосуванні методів історичного документознавства в конкретно-тематичному дослідженні виправданим є залучення спеціалізованих напрямів історичного документознавства з різних методологічних позицій: документознавча й джерелознавча парадигми дозволяють дослідити зміст управлінської документації, документів особового походження, специфіку аудіовізуальної документації, їх формальних ознак, комунікаційні зв'язки, реципієнта і комуніканта, визначає зворотній зв'язок і відгук в суспільстві; соціальні комунікації документа допомагають з'ясувати рух і передачу управлінської документації, постановку, вирішення та кінцеву реалізацію поставлених завдань і рішень.

Кожний документ це джерело інформації, а бути таким джерелом його основна функція, зазначає Г. Швецова-Водка. Автор пропонує враховувати два моменти, які відбивають дуалістичну природу соціальної інформації. Дихотомічно й об'єктивно кожний документ містить інформацію, але інформація документа реалізується тільки в процесі її розуміння суб'єктом включаючи всі складові пізнавального акту. У разі нестійкого інформаційного процесу і фіксації інформації документа незнайомими знаками, для суб'єкта цей документ є джерелом. Статусу джерела такий документ набуває при конструюванні суб'єктом версій розкриття смислового навантаження застосованої знакової системи [Швецова-Водка, 2008].

Кожний документ, що реалізує своє цільове призначення, задля виконання якого був створений, завтра може вже отримати статус історичного джерела, оскільки «історія твориться сьогодні», зазначає С. Кулешов. Потенційна властивість документа, який передано на архівне зберігання, може так і не бути реалізованою впродовж його довічного зберігання. Ця незатребуваність призводить до його відсутності у науковому інформаційному просторі. У такому випадку, документ матиме властивість історичного джерела, не набуваючи стану історичного джерела. А статус джерела С. Кулешов визначає як стан, що характеризує інформаційний процес, процес споживання інформації [Кулешов, 2000].

Підсумовуючи теоретичні розміркування про процес переходу інформації зі стану документа до стану джерела варто навести дефініцію поняття документальні джерела інформації як сукупність документів наукового, виробничого, навчального, довідкового та науково-популярного характеру, призначених як для загального читання, так і для предметно-проблемного аналізу з метою пошуку необхідних даних.

У різних галузях науки документно-інформаційного циклу вживаними є сьогодні різні визначення поняття документ. Так, в архівознавстві відоме його найширше трактування – матеріальний об'єкт, що містить у собі інформацію про розумову діяльність, незалежно від її походження (створений людиною чи природний об'єкт). Це позначення дало можливість зараховувати до документів твори живопису і скульптури, оскільки ці роботи закріплюють інформацію про розумову діяльність людини. Бібліотечна справа розуміє документ як об'єкт, створений із метою передачі повідомлення способами,

що гарантують його отримання завдяки своїй інформаційній природі. Документ став узагальнюючим терміном для позначення всіх видів одиниць зберігання й замінив застарілу назву «книжково-журнальна продукція».

Поняття документ широко використовується у різних сферах суспільної діяльності. Майже в кожній галузі знання є одна або декілька версій його розуміння відповідно до специфіки тих об'єктів, яким надається статус документа. Воно розуміється по-різному в інформатиці, бібліотеко-, бібліографо-, архіво-, музеєзнавстві. Окремо трактується поняття документ у спеціальних галузях діяльності – бібліотечній, музейній, архівній справі та бібліографії. Звідси його багатозначність, яка ускладнює наукове спілкування та взаєморозуміння між спеціалістами документно-комунікаційної сфери, але разом породжує дискусію та розвиток нового бачення об'єкно-предметної складової.

Висновки. Із поглибленням структуризації соціуму і диференціації суспільних процесів збільшуються кількісні показники масиву документів, змінюються його формальні і видові особливості та типи матеріальних носіїв тощо. Питання організації зберігання і впорядкування наявних документальних масивів, зувило й необхідність вироблення ефективних механізмів опрацювання і використання докумен-

тів. Всі ці чинники спричинили наукову рефлексію і зумовили появу новітніх напрямів в науці документознавства і історичного документознавства.

Поняття «документ» є центральним та фундаментальним у понятійній системі документознавства. Воно відображає ознаки реально існуючих предметів, слугуючи об'єктом практичної діяльності створення, збору, аналітико-синтетичної обробки, збереження, пошуку, поширення та використання документної інформації в суспільстві.

У межах загального документознавства актуальними є питання, що стосуються характеристики не тільки всіх видів документів і систем документування, але й будь-яких систем документації й комплексів документів, характеристик систем документальних комунікацій технологій, сукупності розгляду всіх документознавчих проблем.

Дефініція поняття «документ» є головним завданням теоретичного й історичного документознавства. За час свого розвитку значення і поняття документ постійно змінювалося. Це підтверджує наявність у наш час різних дефініцій, які то надають йому найширше значення, то звужують його розуміння до одного якого-небудь виду, порушуючи тим самим нові питання наукового дискурсу навколо поняття документ.

Список використаних джерел

- Бездрабко, В. В., 2008. П. Огле і наука про документ, *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, № 2, с. 14–24.
- Бездрабко, В. В., 2009. Перші сторінки історії термонологічних семінарів із документознавства та суміжних галузей знань, *Архіви України*, №3–4, с. 266.
- Бездрабко, В. В., 2017. Історичне документознавство в Україні: сучасний стан і перспективи, *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, № 4, с. 4–23.
- Кулешов, С. Г., 1998. Історичне документознавство: зміст та основні завдання наукового напрямку (до постановки проблеми), *Архіви України*, № 1/6, с. 918.
- Кулешов, С. Г., 2000. Документознавство [Історія. Теоретичні основи]. Київ, 162 с.
- Митяев, К. Г., 1964. Документоведение, его задачи и перспективы развития, *Вопросы архивоведения*, № 2, с. 27–37.
- Рудельсон, К. И., 1973. Современные документные классификации, Москва, 267 с.
- Кушнаренко, Н. М., 2004. Наука про документ: момент біфуркації. Документознавство, *Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики*, К., с. 9–11.
- Плешкевич, Е. А., 2010. О соотношении документа с другими информационными объектами, *Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики*, К., с. 74–77.
- Плешкевич, Е. А., 2005. *Основы общей теории документа*, Саратов: Научная книга, 242 с.
- Зиновьева, Н., 2011. Документирование, документ и документированная информация: соотношение понятий, *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань*, К., вип. 5, с. 69–73.
- Швецова-Водка, Г. Н., 2008. Определение объекта и предмета документоведения, *Научная и техническая библиотеки*, № 4, с. 30–44.

References

- Bezdrabko, V. V., 2008. P. Otle i nauka pro dokument [P. Otle and the science of the document], *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija*, 2, p. 14–24. (in Ukrainian).
- Bezdrabko, V., 2009. Pershi storinky istoriji termonologichnykh seminariv iz dokumentoznavstva ta sumizhnykh ghaluzey znanj [The first pages of the history of thermonological seminars on document science and related fields of knowledge], *Arkhivy Ukrainy*, 3-4. p. 266. (in Ukrainian).
- Bezdrabko, V. V., 2017. Istorychne dokumentoznavstvo v Ukraini: suchasnyj stan i perspektyvy [Historical document science in Ukraine: current state and prospects], *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija*, 4, p. 4–23. (in Ukrainian).
- Kuleshov, S. Gh., 1998. Istorychne dokumentoznavstvo: zmist ta osnovni zavdannja naukovogho naprjama (do postanovky problemy) [Historical document science: content and main tasks of the scientific direction (before the problem statement)], *Arkhivy Ukrainy*, 1/6, p. 9–18. (in Ukrainian).
- Kuleshov, S. Gh., 2000. *Dokumentoznavstvo [Istorija. Teoretychni osnovy]* [Documentation [History. Theoretical foundations]], Kyjiv, 162 p. (in Ukrainian).
- Mitjaev, K. G., 1964. Dokumentovedenie, ego zadachi i perspektyvy razvitija [Documentation, its tasks and development prospects], *Voprosy arhivovedenija*, 2, p. 27–37. (in Russian).
- Rudel'son, K. I., 1973. *Sovremennye dokumentnye klassifikacii* [Modern documentary classifications], Moskva: 267 p. (in Russian).

Kushnarenko, N. M., 2004. Nauka pro dokument: moment bifurkaciji [Document science: the moment of bifurcation], *Dokumentoznavstvo. Bibliotekoznavstvo. Informacijna dijajlnistj: problemy nauky, osvity, praktyky*, Kiev, p. 9–11. (in Ukrainian).

Pleshkevich, E. A., 2010. O sootnoshenii dokumenta s drugimi informacionnymi ob'ektami [About the relationship of the document with other information objects], *Dokumentoznavstvo. Bibliotekoznavstvo. Informacijna dijajlnist': problemi nauki, osviti, praktiki*, Kiev, p. 74–77. (in Russian).

Pleshkevich, E. A., 2005. *Osnovy obshhej teorii dokumenta* [Fundamentals of general document theory], Saratov: Nauchnaja knig, 242 p. (in Russian).

Zinov'eva, N., 2011. Dokumentirovanie, dokument i dokumentirovannaja informacija: sootnoshenie ponjatij [Documentation, document and documented information: the relationship of concepts], *Terminologija dokumentoznavstva ta sumizhnih galuzej znan'*, Kiev, vip. 5, p. 69–73. (in Russian).

Shvecova-Vodka, G. N., 2008. Opredelenie ob'ekta i predmeta dokumentovedeniya [Definition of the object and subject of document science], *Nauchnaja i tehničeskaja biblioteki*, 4, p. 30–44. (in Russian).

SUMMARY

THE CONCEPT OF «DOCUMENT» IN HISTORICAL DOCUMENTARY STUDIES

Lesya Kovalska

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Reader in social communication, Professor of the Department of Management Information Systems, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia

This article discusses the concept of a document in historical document science. It is established that the development of society and the differentiation of social processes led to an increase in the array of documents, made adjustments to its standard and specific features and types of material carriers, etc. There was a need to organize the storage and organization of existing document files and develop effective mechanisms for processing and using documents. All these factors have led to scientific reflection and the emergence of new areas of document science and historical document science. It is confirmed that in different branches of the science of the document-information cycle, different definitions of the concept of a document are used today. The presence of its terminology, i.e., words or phrases that express characteristic concepts from a particular field of science, determines the specifics of a particular science. In almost every field of knowledge, there are one or more understanding versions according to the specifics of those objects to which the document's status is given. It is understood differently in computer science, library, bibliography, archives, museum studies. The concept of a document in particular fields of activity (library, museum, archival affairs, and bibliography) is interpreted separately. Hence its ambiguity complicates scientific communication and mutual understanding between specialists in the field of document and communication, but at the same time generates discussion and development of a new vision of the object-subject component. Considering the transition of information from document to source, it is necessary to use the concept of documentary sources of information as a set of documents of scientific, industrial, educational, reference and popular science, intended for general reading and subject-matter analysis to find the necessary data. The concept of "document" reflects the characteristics of real objects, serving as an object of practical activities for the creation, collection, analytical and synthetic processing, storage, retrieval, dissemination, and use of documentary information in society. Defining the concept of "document" is the main task of the theoretical and historical document science. In the process of developing the meaning and content of the concept, the document has changed. The result is the presence of various definitions that expand the content of the term or focus on a particular type.

Keywords: document, document science, archive, archival science, source science, documentary information resource.